

BÖLÜM

KADIN VE SİYASET

Yrd. Doç. Dr. Ahu SUMBAS¹

Giriş

Kadın ve siyaset arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin biçimini anlayabilmek için öncelikle siyaset olgusunun ne olduğunu açıklamak ve ardından bunun kadınla nasıl bir etkileşim içinde olduğunu ortaya koymak gerekir. Bu çerçevede, söz konusu ilişkinin temel tartışma noktalarının belirleyeni olan kadınların siyaset sahnesindeki serüvenine kısaca göz atmak önemlidir. Bu serüvenin temel ayağı kadın hareketleriyle ortaya çıkıp şekillendiğinden, tarihsel olarak kadın hareketlerine ve bu hareketlerin ana argümanlarına kısaca değinilecektir. Bu tarihsel arkaplanın ardından günümüzde kadınların siyasal hayattaki konumları ki bunun en önemli yansıması seçme-seçilme hakları ve parlamentolar başta olmak üzere siyasal pozisyonlarda kadınların temsil durumudur, dünya karşılaştırmaları çerçevesinde ele alınacaktır. Bu çerçevede, kadınların siyasal hayattaki temsillerinin talep edilme gerekçeleri, gerekliliği, etkileri ve bunun biçimleri açıklanacaktır.

1- Siyaset ve Kadın İlişkisi

Siyasetin en temel özelliği toplumsal bir olgu olmasıdır. Nitekim, Robinson Cruise adada tek başınayken siyasetten bahsetmek mümkün değildir. Ne zaman ki Cuma adaya gelir orada siyaset başlar. Bu bağlamda, siyaseti; kişiler, gruplar, düşünceler arası bir diyalog, bir iktidar ilişkisi; bir uzlaşma sanatı; kaynakların dağıtılmasındaki kararlar ve süreçler olarak farklı şekillerde tanımlamak mümkündür (Heywood, 2007). Bu tanımlar üzerinden siyaset deyince çağrışım yapan kavramlar ve olgular iktidar, çıkar grupları, haklar, eşitlik, yurttaşlık, devlet, kurumlar, demokrasi, seçimler, milletvekili ve benzeridir. Bir topluluğun üyesi/üyeleri olarak kadınların da bahsedilen siyasal alanın ve onunla ilgili olguların dışında ve ondan etkilenmeden kalmaları elbette düşünülemez. Bu nedenle, siyaset sürecindeki tüm eylemler, ilişkiler ve alınan kararlar, erkekler kadar kadınları da etkileyecektir. Nitekim, bu kararların kadınlar üzerindeki etkilerinde söz sahibi olabilmeleri için siyasette kadın katılımının ve temsilinin gerekli olduğu savunulur.

Ancak, toplumu kadın ve erkekler olarak iki farklı kategoriye ayırarak bu siyaset ilişkisini anlamak neden gereklidir. Bunun cevabı oldukça açıktır. Tarih boyunca ve her toplulukta kadın ve erkeklerin toplumsal ve ekonomik ilişkilerdeki konumları ve rolleri birbirinden farklı şekillenmiştir. Bu farklılık, bu grupların siyasal alandaki varlıklarının, ilişkilerinin, hak ve sorumluluklarının birbirlerinden

---

¹ Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

ayrılacak şekilde oluşmasına sebep olmuştur. Eril bir hakimiyet üzerine kurulu bu toplumsal ideolojiye *ataerkil yapı* denilmektedir. Nitekim bu farklılığın oluşma nedeni, kadının biyolojik doğurganlık yetisi dolayısıyla çocukların, ailenin ve evin temelinde şekillenen bir sorumlulukla ve bu çevredeki hareket alanıyla donatılmış olmasına bağlanır. Erkek ise kamusal alan (**Tablo 1**) olarak adlandırılan ev dışında çalışan, kararları alan ve gerektiğinde savaştan bir sorumlulukla kadınlardan farklı bir zeminde konumlanmıştır. Toplumsal düzenin içinde sonradan oluşan bu sorumluluklardaki farklılıklar, kadın ve erkeklerin, Antik Yunan *polislerinden* günümüz modern devletlerine kadar çeşitli siyasal-toplumsal oluşumlarda farklı haklar temelinde muamele görmesine de neden olmuştur. Bu muamelenin temelleri, tarihsel olarak katılaştan kadın ve erkeğin doğasının doğal/tanrısal olarak farklı olduğu ideolojik söylemiyle pekiştirilmiştir. Bu söylem, kadını biyolojik annelik özelliği dolayısıyla sadece özel/ev alanı içinde görmeyi meşrulaştıran ve kadını “eksik akıllı” olarak tanımlayarak modern toplumların rasyonel birey tanımı dışında bırakan bir zihniyet ağı oluşturmuştur (Okin, 1979). Bu nedenle, modern çağın, rasyonel birey anlayışı erkeklerden oluşmaktadır ve toplumsal düzen ve devletle ilgili önemli konularda karar verme yetisine ve hakkına sadece erkeklerin sahip olduğu inancını doğurmuştur.

Yukarıdaki düşüncenin siyasal tarih boyunca uzantısı, özellikle modern devlet anlayışında merkezi konuma sahip olan vatandaşlık kapsamının nasıl çizildiğinde kendini göstermektedir. Örneğin, Antik Yunan’daki Atina Demokrasi’sinden 19. yüzyıldaki modern ulus devletlere kadar uzun bir dönem kadınlar, vatandaşlık kapsamının önemli bir sorumluluğu ve hakkı/göstereni olan seçme ve seçilme hakkından dışlanmışlardır. Bu hak eksikliği onların yönetmeye ve siyasi kararlar almaya ehil olmadığı fikrinden kaynaklanmaktadır. Nitekim, 19. yüzyıldaki kadın hakları hareketi, özellikle bu fikirlerle ideolojik bir kavgaya girerek kadınlar için eşit hukuksal ve siyasal haklar talebi çerçevesinde ortaya çıkmıştır.

Tablo 1: Kamusal Alan - Özel Alan Kavramları

Kavram	Açıklama
Kamusal Alan	Kamusal alan, aile yaşamının ve ilişkilerinin dışında kaldığı düşünülen ekonomik ve siyasal ilişkilerin gerçekleştiği alan olarak tanımlanır. Yasaların yapıldığı, siyasi kararların alınıp uygulandığı, devlet işlerinin yürüdüğü, vatandaşların siyasal haklarını icra ettiği alanı kapsar.
Özel Alan	Özel alan, bahsedilen kamusal alanın dışında kalan aile ve hane içi hayatı temsil eden; buradaki ilişkileri ve günlük ihtiyaçlara dair

süreçleri kapsayan alanı ifade eder.

Sonuç olarak, siyaset olgusu toplumu kuran, etkileyen, ondan doğan ve onun içinde gelişen bir süreç olarak ister sadece devlet yönetimi temelinde tanımlansın isterse daha geniş bir perspektiften iktidar olgusu, toplumsal düzen ve süreçle ilgili görülsün kadınların yaşam biçimlerini, davranışlarını ve konumlarını etkileyen bir yere sahiptir. Bu etki, toplumsal cinsiyet rollerindeki ve deneyimlerindeki farklılıklar nedeniyle kadın ve erkeklerde farklı şekillerde hissedilmektedir. Ataerkil bir düzen içinde, bu farklılık kadınların ikincilleştirilmesine, ezilmesine ve sömürülmesine neden olan bir hiyerarşi ve iktidar üretmektedir. Özel olarak kadın ve siyaset başlığını açmak bu farklılık dolayısıyla anlamlıdır.

2- Bir Siyasal Hareket Olarak Kadın Hakları Hareketi

Kadın ve siyaset ilişkisinin en görünür olduğu ve tüm dünyayı etkilediği tarihsel olaylar dizisi 19. yüzyılda *I. Dalga Feminizm/Kadın Hareketi* olarak adlandırılan kadın hakları mücadelesiyle başlamış; 1960'larda bu hareketin farklı talepleri içerecek şekilde genişlemesiyle *II. Dalga Feminizm/Kadın Hareketi* içinde devam etmiştir.

İlk dalga hareketin hem düşünsel temellerini atması hem de ona uygun siyasal-toplumsal ortam sağlaması açısından Fransız Devrimi bir milad olarak karşımıza çıkmaktadır. Fransız Devriminin “özgürlük, eşitlik ve kardeşlik” söylemi, devrimin hemen ardından öyle algılanmasa da kadın-erkek tüm insanları kapsayacak bir çağrıya dönüşmüştür. Bu nedenle, özellikle eşitlik ve özgürlük ilkelerinin kadınlar için de savunulması gerektiğini dile getiren Olympe de Gouges, ve Mary Wollstonecraft gibi ünlü kadınlar (**Tablo 2**), bu siyasi hareketin düşünsel ve eylemsel temellerini atmışlardır.

Tablo 2: I. Dalga Kadın Hareketinin Önemli İsimleri

İsim	Açıklama
Marie Olympe de Gouges (1748-1793)	Fransız Devriminin ünlü İnsan Hakları Bildirgesini kadınlar açısından uyarlayarak “Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları” Bildirgesini (Declaration of the Rights of Women-2013) yazan ve bu talepleri dolayısıyla giyotine çarptırılan kişidir. Giyotine çarptırıldığı duruşmasında ”Kadının idam sehпасına çıkma hakkı varsa; konuşma kürsüsüne çıkma hakkı da verilmeli” diyerek ölüme giderken bile kadın haklarının savunuculuğu yapmıştır (Çakır, 2013).

Mary Wollstonecraft (1759 - 1797)	Fransız Devriminin temel ilkeleri olan eşitlik, özgürlük ve dayanışma taleplerinin neden kadınları kapsamadığını sorgulayarak bu değerlerin evrenselliği iddiasıyla 1792 yılında “Kadın Haklarının Bir Savunusu” (A Vindication of the Rights of the Women-2015) adlı eseri yazmıştır. Bu eser, özellikle kadın hareketinin teorik alt yapısını oluşturması açısından ilk modern feminist eser olarak kabul edilmektedir.
--	---

Bu dönemde kadınların yasal, siyasal ve hukuksal haklar açısından erkeklerle eşit olmadığı, hatta neredeyse hiçbir (miras, boşanma, mülkiyet, eğitim, eşit ücret, eşit iş, oy hakkı gibi) hakkı olmadığı göz önüne alındığında, bu kadınların eşitlik isteği çok temel bir insan, birey ve özelinde vatandaş olma talebidir. Üstelik bu durum sadece bir eşitsizlik yaratmamaktadır. Babaları, kocaları veya erkek kardeşleri velayeti altında idare edilen kadınları ezmekte ve erkek tahakkümüne mahkum etmektedir. Örneğin, boşanma halinde kocaları izin vermezse çocuklarını bile göremedikleri için pek çok kadın şiddete, zorbalığa rağmen evli kalmaya mecbur kalabilmektedir. Bu koşullar altında I. Dalga Kadın Hareketinin temel çerçevesi fırsat eşitliği üzerinden hukuksal ve siyasal eşitlik talebiyle yükselmiştir. Bu hareket, dünya genelinde eylemsel alanda büyük kadın kitlelerini etkileyerek *suffaret* olarak adlandırılan kadınların oy hakkı mücadelesiyle görünürlük ve başarı kazanmıştır. İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri gibi pek çok ülkede yankıları olan bu mücadelenin sonunda kadınlar yavaş yavaş erkeklerle aynı seçme ve seçilme haklarını kazanmaya başlamışlardır. Bu hak, modern devletin, temel vatandaşlık hak ve sorumluluğu olan seçme ve seçilme imkanıyla kadınları güçlendiren temel siyasal gelişme olarak kabul edilmektedir. Bu süreçte, kadınlara oy hakkı tanıyan ilk ülkeler olan Yeni Zelanda (1893) ve Avustralya’yı (1902), 1930'lara kadar pek çok Batı ülkesi takip etmiştir (Bu ülkelerle ilgili detayları **Tablo 3**'te bulabilirsiniz). Türkiye de bu dönemde kadınlara seçme-seçilme hakkı (1934 genel seçimlerde) tanıyan ülkelerden birisi olarak modern dünya tarihinde yerini almıştır. Üstelik bu hakkı tanıyan, nüfusu ağırlıkla Müslüman ilk ülke olması açısından da özel bir yere sahiptir.

Tablo 3: Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Tanıyan Bazı Ülkeler

Yıl	Ülke
1893 1918	Yeni Zelanda Seçme Hakkı Seçilme Hakkı
1902	Avustralya Seçme Hakkı

1906	Finlandiya Seçme ve Seçilme Hakkı
1913	Norveç Seçme Hakkı
1915	Danimarka ve o zaman Danimarka'ya bağlı olan İzlanda Seçme Hakkı
1917	Kanada Seçme Hakkı
1920	Seçilme hakkı
1940	Quebec Bölgesi Seçilme Hakkı
1917	Rusya Seçme ve Seçilme Hakkı
1918	Almanya Seçme ve Seçilme Hakkı ²
1918	Birleşik Krallık (30 yaş üstü, mülk sahibi üni. mezunu kadınlara)
1928	Tüm Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı
1919	İsveç Seçme ve Seçilme Hakkı
1920	ABD Seçme ve Seçilme Hakkı
1930- 1984- 1994-	Güney Afrika Cumh. Seçme ve Seçilme Hakkı- Beyaz kadınlara Hint kadınlara Siyah kadınlara
1934	Brezilya Seçme ve Seçilme Hakkı
1944	Fransa Seçme ve Seçilme Hakkı
1945	Japonya Seçme ve Seçilme Hakkı
1971	İsviçre Seçme ve Seçilme Hakkı
2003	Afganistan Seçme ve Seçilme Hakkı
2005	Kuveyt Seçme ve Seçilme Hakkı

İlk dalga hareketin bu önemli kazanımlarına rağmen kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin devam ettiğinin görülmesi, 1960'lı yıllarda ortaya çıkan pek çok önemli toplumsal hareketin yanında **II. Dalga Kadın Hareketi** olarak adlandırılan kadın taleplerinin yeniden yükselmesine zemin hazırlamıştır. Ancak, pek çok yasal ve siyasal hakkın elde edildiği bu değişen dünyada, kadınlar karşı karşıya kaldıkları eşitsizliğin farklı yönleri ve nedenleri olduğunu anlamaya ve bunlarla mücadele etmeye başlamışlardır. Söz konusu kazanımlar, kadınları kamusal, ekonomik ve siyasal alana çıkarmıştır; ancak hem buralarda kadın olmaktan kaynaklanan farklı muamele hem de özel alandaki –evdeki sorumlulukları, çocuk bakımı, karı-koca ilişkisi- konumları değişmemiştir. Hatta, hem kamusal da hem de evdeki görevlerle donatılmış çifte vardiyaya mahkum kalan bir “süper kadın” baskısı altında

² Hitler 1933'te kadınların seçilme haklarını geri aldı.

kaldıklarının farkına varmışlardır. Kısaca, bu dönemdeki kadınlar yasal-siyasal düzenlemelerin toplumsal alandaki kadın-erkek ilişkisindeki zihniyeti değiştirmede ve eril hakimiyetin kadınlar üzerinde baskı üretmeye devam ettiğini dillendirmeye başlamışlardır. Bu dönemdeki hareketin temel argümanlarının dillendirildiği önemli eserler Simone de Beauvoir'ın (1968) "İkinci Cins'i", Betty Friedan'ın (1983) "Kadınlığın Gizemi" ve Kate Millet'in (1970) "Cinsiyet Siyaseti"dir. Asıl mücadelenin bu baskı ilişkisini değiştirmek ve özel alanı dönüştürmek için verilmesi gerektiğini belirtirler. Bu da kadının özgürleşmesi meselesiydi ve bunun yolu bütüncül bir sorgulamadan ve dönüşümden geçiyordu. Bu çerçevede, bu hareket özel ve kamusal alan arasındaki ayrımın ne kadar yapay ve sorunlu olduğunu sorgulamaya ve gün yüzüne çıkarmaya başladı. Özel alandaki cinsiyete dayalı işbölümünün kadın-erkek arasında hiyerarşi ve iktidar ilişkilerini üreten bir mekanizma olarak işlev gördüğü ortaya konuldu. "Kişisel olan politiktir" sloganında vücut bulan bu talep, özellikle aileye, özel hayata, kadın bedenine, toplumsal cinsiyet rollerine dair pek çok meselenin, bir iktidar ve ideoloji ilişkisi üzerinden üretildiğini anlattı ve özel/aile diye görmezden gelinen meselenin siyasal olanın/alanın konusu olduğunu savundu. Bu çerçevede, Türkiye dahil dünyada kitlesel eylemlerle, kadına yönelik şiddet meselesi, kürtaj ve doğum kontrolü tartışmaları politika gündemine taşındı. Bu hareketin, bir diğer temel özelliği, "kızkardeşlik" söylemi üzerinden tüm kadınları ortak bir ezilmişlik ve dolayısıyla ortak bir çıkar çerçevesinde birleştirme çağrısıydı. Eril egemenliğe karşı durabilecek yekpare bir kızkardeşlik birliği, dönemin koşullarında bu hareketi "ortak mücadele" vurgusuyla güçlendirdi. I. Dalga Kadın Hareketinin ön planda olan eylemleri suffragetlerken, II. Dalga Kadın Hareketinin eylemsel görünürlüğü, sokak eylemleri, bilinç yükseltme grupları ve akademide artan Kadın Çalışmaları programlarıydı.

1990'lar ve 2000'ler ise kadın hareketinin siyasal ve söylemsel içeriğinin tekrar sorgulanmasına ve dönüşmesine tanıklık etti. **Post-modern veya III. Dalga Kadın Hareketi** sürecinin başlangıcı olarak kabul edilen bu dönemde, önceki kadın hareketinin yekpare kadın söylemi ve ortak kadın çıkarı talebi sorgulanmaya başlandı. Özellikle siyah kadınlar ve gelişmemiş ülkelerdeki yoksul kadınlar, beyaz, Batı kültürüne ve belli bir sınıfa ait kadını deneyimi üzerine kurduklarını düşündükleri feminist kuramı eleştirdiler. Bu süreç içinde, Bell Hooks, Juliet Mitchel ve Ann Oakley gibi kadınlar, kızkardeşlik mitinin farklılıkları ve kadınlar arasındaki çeşitli hiyerarşi ilişkisini maskeleyen tehlikesini gündeme taşıdılar. Tekil ve homojen bir kadın kategorisi yoktu. Oysaki şimdiye kadar olan kızkardeşlik, beyaz, batılı, orta sınıf ve heteroseksüel kadınların çıkarları için sözde bir ortak mücadele yapıyordu. Oysaki, etnik, sınıfsal, dinsel, cinsel yönelim ve ideolojik farklılıkların yarattığı farklı kadın deneyimleri ve çıkarları mücadele alanlarını da farklılaştırabiliyordu. Bu nedenle, kadın hareketi içinde parçalanmaları perçinleyen bu dönüşüm süreci, cinsiyet eşitsizliğiyle diğer sosyal kategorilerin, kültürel ve

maddi unsurların arasındaki etkileşimleri ve ilişkileri gündeme ve siyaset sahnesine taşıdı.

Kadınların taleplerini siyaset alanında görünür kılan kadın hareketleri tarihi, dünyada büyük bir dönüşüme yol açtı. Kadınların, evrensel bir insan, toplumun bir üyesi ve eşit birer yurttaş olmasını sağlamaya çalışırken kadınların hem erkeklerden hem de birbirlerinden farklı siyasal çıkarları ve duruşları olacağını gösterdi. Bu etki, modern dünyayı, yasaları ve siyasal ilişkileri değiştirdi ve hala etkilemeye devam etmektedir. Kadın ve siyaset arasındaki bağın önemini gösteren bir noktada da bu etkinin hala hayatlarımızda devam eden etkileridir.

3- Kadınlar ve Siyasal Hayat

Kadın ve siyaset başlıklı bir yazı içinde değinilmesi gereken önemli bir nokta da kadınların siyasal hayattaki konumları, özelinde kadınların siyasal katılım ve temsilleri meselesidir. Yukarıda bahsedildiği gibi, modern devlet sürecinde Kadın Hakları Hareketine kadar kadınların siyasette bir pozisyona sahip olması ne zihniyet ne de fiziksel açısından mümkün değildi (Sumbas, 2015). Ancak oy verme mücadelesindeki talepler siyasal hayatın hem kadınlar hem de erkekler açısından biçimini etkiledi. Artık kadınların da seçmen ve sonrasında aday olduğu bir seçim sürecinde, zaman zaman kadın adaylar göstermek ve/veya kadın seçmenlerin oyuna yönelmek stratejik hareketlerden bir tanesi olacaktır. Örneğin, Kasım 2016 Başkanlık seçimlerinde Hillary Clinton, cinsiyetçi söylemleriyle gündem yaratan Donald Trump karşısında ABD'deki özellikle genç, eğitilmiş, azınlık kadınların oylarına yönelik bir kampanya hedefledi. Benzer şekilde, Türkiye'de de 1991 Refah Partisi kampanyası ve 2002'den sonra AKP seçim kampanyaları özellikle dindar-türbanlı kadınların siyasal desteğiyle yürütülen ve onların oylarına talip olan stratejiler kullandılar. Bu örneklerin de gösterdiği üzere, siyasal katılım ve siyasal davranış biçimleri açısından birincisi kadınlar ve erkekler arasında toplumsal cinsiyet değişkenine bağlı belirgin farklar olması beklenirken, ikincisi farklı kadın kimlikleri (siyah, beyaz, azınlık, dindar, işçi, orta sınıf, genç, yaşlı, lezbiyen ve benzeri) arasında da çeşitlilikler ve farklı siyasal talepler olması beklenmektedir.

Günümüzde siyasal yapılanmanın ve işleyişin, en görünür ve kurumsal icra yeri parlamentolar ve seçim süreçleridir. Tarihsel süreçte de ilk başlarda, siyasal erki etkileyebilme kapasitesi dolayısıyla, kadın hareketinin siyasal hak talebinin ana hedefi parlamento ve ulusal siyasete odaklı gelişmiştir. Bu nedenle, kadın ve siyasetteki konumu arasındaki ilişkiyi görmek için pek çok çalışma, genel seçimlerdeki kadın katılımına ve parlamentolardaki sayısal temsillerine bakarak bir karşılaştırma ve çıkarım yapar. Bu tür bir çerçeve, ilk olarak kadınların siyaset sahnesindeki tarihsel konumunu görmemizi, ikinci olarak kadınların siyasal karar alma süreçlerindeki rol ve etkilerini anlamamıza yardımcı olabilir. Elbette, bu kadın

ve siyasal hayat ilişkisinin bir yöndür. Bunun yanında, kadınların siyasal parti içlerindeki, sivil toplum örgütlerindeki, sendikalardaki, derneklerdeki, iş örgütlerindeki, çeşitli baskı gruplarındaki, farklı seçim ve temsil düzeylerindeki durumları, kadın hareketinin talepleri ve içeriği veya toplumsal cinsiyet eşitlik politikaları kadın ve siyaset ilişkisinin önemli ve farklı ayaklarıdır.

Kadınların siyasal haklarını kazanmaya başladıkları 19. yüzyıldan bu yana geçen süreç, bize kadınların siyasete katılımının ve parlamentoda temsilinin artarak ilerlediğini göstermektedir. Ancak bu artış, hala bu alandaki sayısal ve niteliksel eşitliğin sağlandığını söylemek açısından yetersizdir. Örneğin, 1945'te dünya genelinde parlamentoda % 3 olan kadın temsil oranı, 1975'te % 10,9'a, 2017'de ise % 23,3'e yükselmiştir.³ Bu veriler, aslında dünya üzerinde nüfusun yarısını oluşturan kadınların % 23,3 oranında kendilerine yer bulurken diğer yarısı olan erkeklerin koltukların % 76,7'sini doldurduğunu göstermektedir. Üstelik, bu durumun, dünya coğrafyasında eşit dağılmadığı ve bakanlıklar, devlet başkanlıkları gibi daha yüksek mevkilere doğru azalan bir seyir izlediği de ortadadır. Dünya genelinde yaklaşık 200 ülke içinde devlet/hükümet başkanı statüsünde olan kadın sayısı sadece 27'dir.⁴ İskandinav ülkelerinde kadınların ulusal düzeyde temsil oranları % 41,7 iken bu oran Asya'da % 19,4'e; Arap Devletlerinde % 18'e kadar düşmektedir (01 Mart 2017 itibariyle).⁵ Aşağıdaki **Tablo 4**'te 2017 verilerine göre en yüksek kadın temsil oranına sahip ilk 15 ülkenin ulusal meclislerdeki kadın-erkek dağılımını inceleyebilirsiniz. Türkiye bu sıralamada, 193 ülke arasında 131. sırada yer almaktadır. En yüksek oranlar İskandinav ülkeleri (İzlanda, İsveç, Norveç, Finlandiya) dışında Ruanda, Bolivya gibi yasal kadın kotası uygulanan ülkelere aittir (**Tablo 5**).⁶ Bu da siyasal alanda eşitlik stratejilerinden önemli bir tanesinin kota uygulaması olduğunun bir kanıtıdır.⁷

Tablo 4: Ülkelere Göre Ulusal Meclislerde Kadın Oranları

Sıra	Ülke	Alt Meclis			Üst Meclis		
		Vekil Sayısı	Kadın Vekil Sayısı	Kadın Oranı %	Vekil Sayısı	Kadın Vekil Sayısı	Kadın Oranı %
1	Ruanda	80	49	61.3%	26	10	38.5%
2	Bolivya	130	69	53.1%	36	17	47.2%
3	Küba	612	299	48.9%	---	---	---

³ Dünya tarihinde kadınların parlamentodaki temsil oranlarına dair detaylı bilgi için bkz. <http://www.ipu.org/wmn-e/history.htm>

⁴ Dünya genelinde kadın liderler hakkında detaylı bilgiler için bkz. <http://www.guide2womenleaders.com/Current-Women-Leaders.htm>

⁵ Bölgelere veya ülkelere göre ulusal düzeyde güncel kadın temsil verileri için bkz. <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>

⁶ Farklı ülkelerdeki kadın kotası uygulamaları için bkz. <http://www.quotaproject.org/country.cfm>

⁷ Kota biçimleri ve bu konudaki tartışmalar için bkz. Dahlerup, 2005.

4	İzlanda	63	30	47.6%	---	---	---
5	Nikaragua	92	42	45.7%	---	---	---
6	İsveç	349	152	43.6%	---	---	---
7	Senegal	150	64	42.7%	---	---	---
8	Meksika	500	213	42.6%	128	47	36.7%
9	Güney Afrika	399	168	42.1%	54	19	35.2%
"	Finlandiya	200	84	42.0%	---	---	---
11	Namibya	104	43	41.3%	42	10	23.8%
12	Mozambik	250	99	39.6%	---	---	---
13	Norveç	169	67	39.6%	---	---	---
"	İspanya	350	137	39.1%	266	101	38.0%
15	Arjantin	257	100	38.9%	72	30	41.7%
131	Türkiye	549	80	14.6%	---	---	---

Kaynakça: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, 1 Mart 2017 tarihi itibarıyla.

Tablo 5: Kota Uygulaması

Kavram	Açıklama
Kota Uygulaması	<p>Siyasal alandaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele için geliştirilen politika stratejilerinden birisidir. Kadınların, siyasi pozisyonlara gelmesinin önündeki sosyal, siyasi ve kültürel engellerin etkilerini eşitlemek için fırsatta ve en önemlisi sonuçta eşitliği ve adaleti sağlamayı amaçlayan uygulamalardır. Bu amaçla, kadınlar için adaylık sürecinde veya parlamento koltuklarında rezerve edilmiş belli oranda yeri garanti eden bir uygulamadır. Bu oran için sabit bir aralık yoktur. Uygulayan parti veya ülkeye göre ya da uygulanan kota biçimine göre değişiklik gösterebilir. Ancak aşağıda Tablo 6'da açıklanan kritik çoğunluk ilkesini yakalayabilmek için genellikle % 30 civarında uygulanması beklenir.</p> <p>Anayasal kota, siyasi parti kotası, seçim yasaları kotaları, gönüllü kota gibi çeşitli biçimlerde uygulanabilmektedir.</p>

Sadece sayısal açıdan bakıldığında dahi kadın-erkek arasında siyasi hayatta bir eşitsizliğin olduğu açık şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu eşitsizliğin, kadınların siyasi hayata katılımını olumsuz etkileyen veya engelleyen çeşitli tarihsel, toplumsal, ekonomik ve siyasi faktörlerden kaynaklandığı konusunda genel bir uzlaşma vardır (Philips, 1995). Örneğin, kadınların sözde biyolojik özelliklerinden

kaynaklanan kırılabilirlik, duygusallık, şefkat gibi nitelikleri dolayısıyla iyi birer siyasetçi ve yönetici olamayacağı inancı; çocuk bakımı gibi aile içi görevleri yüklediği için siyasal aktivitelere zaman ayıramayan kadınların varlığı, sermaye ve siyasal ağlara tarihsel birikimleri ve konumları gereği sahip olanların görece erkekler olduğu gerçeği, bu engelleri yaratan faktörlere örnek olarak verilebilir.

4- Kadınların Siyasetteki Etkileri

Kadınların siyasal hayatta olması taleplerinin kritik bir yönü, bunun neden istendiği ve gerekli olduğu açıklamasında yatmaktadır. Özellikle kadınların oy vermesi ve parlamentoda koltuk sahibi olması isteği, siyasal ve toplumsal çıktıların paylaşılmasından pay alabilmek için iktidara dahil olma gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Bahsedildiği gibi, tarihsel ve toplumsal süreçlerle oluşan toplumsal cinsiyet konumlarına bağlı olarak kadınların, erkeklerden farklılaşan yaşam deneyimleri, ihtiyaçları ve bunlardan kaynaklanan farklı sorun ve çıkarları vardır. Bu durum, erkek ve kadınların farklı siyasal tutum ve pozisyon almasını gerektirebilir. Nitekim, bu çıkarların siyasal temsili, onların görünür olmasına ve dolayısıyla siyasa yapma sürecinde dikkate alınmasına sebep olabilecektir. Ancak bu çıkar ve taleplerin, bu deneyimi yaşamamış erkekler tarafından bilinmediği ve etkin şekilde savunulamayacağı düşünüldüğünden kadınların karar alma mekanizmalarındaki varlığının, kolektif ve özel kadın çıkarlarının savunulması için kritik olduğuna inanılır (Thomas, 1991; Sumbas, 2015).

Kadınların miras, velayet, eğitim, çalışma koşulları ve oy hakkı gibi pek çok talebi, erkeklerin kadınların çıkarlarını temsil ettiklerine inandıkları siyasal temsil mekanizmalarda uzun bir süre gereksiz görülmüş ve söz konusu talepler dikkate alınmamıştır. Günümüzde de bu durumun tamamen değişmediği söylenebilir. Örneğin, Koyuncu Lorasdağı ve Sumbas'ın (2013) kadına yönelik şiddet üzerine yaptıkları araştırmadan bir anekdot, bir il belediyesinde kadın belediye başkanı seçilinceye kadar kadın ve erkeklerin ortak kullandığı pazar yerine kadınlar için umumi bir tuvalet yapılmasının dahi düşünülmediğini anlatmaktadır. Benzer şekilde, 2005 Şili Başkanlık seçimlerini kazanan Michelle Bachelet'in ardından Şili'de kadınların ekonomik ve siyasal alanda karşılaştıkları engelleri kaldırmak adına bir dizi önlem alınmış, kadın bakan oranı % 36,4'e kadar çıkmış ve özel-kamu iş gücünde kadınlar desteklenmeye başlanmıştır (Llanos ve Sample 2008: 17). Bu açıdan, kadın temsili, gündelik hayattan uluslararası sorunlara kadar kadınların özgül ihtiyaçlarının ve isteklerinin duyulması, görülmesi ve kararlara yansması için gereklidir. Üstelik, kadın bir seçilmiş, özel olarak kadın çıkarlarını temsil edecek bir eylemlilik halinde bulunmasa bile sembolik olarak varlığıyla dahi kadınlar lehine, büyüdüğünde doktor olmak isteyen, bakan olmak isteyen genç kızlar gibi, olumlu bir etki üretmektedir. Nitekim, kadına yönelik şiddetle ve toplumsal cinsiyet

eşitsizliğiyle mücadelenin devlet politikalarına dönüşmesinde kadın örgütlerinin yanında, yasama organlarında bulunan kadınların etkisi yadsınmaz.

Genel Değerlendirme

Haklar ve sorumluluklar çerçevesinde dar bir siyaset tanımı yapılsa bile kadın ve siyaset arasında, erkeklerden farklı bir ilişki olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Kadınların oy hakkı mücadelesi, kadınların mirasta ve çocuk üzerindeki, çalışma koşulları ve ücretlerindeki, evlilikte boşanma ve hakkaniyetli mal paylaşımındaki eşit hak talepleri, kadınların siyasal olanla ilişkisinin erkeklerden farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Üstelik, günümüzde pek çok ülkede, bu alanlardaki hakların hukuksal zeminde eşit bir çerçevede çizilmiş olması da bu farklılığa dayalı eşitsiz konumun ve kadın-siyaset arasındaki ilişkinin derinliğinin azaldığı anlamına gelmemektedir. Örneğin, dünyanın farklı kesimlerinde ve ülkemizde var olan çocuk gelinler, çok-eşlilik, kadına yönelik şiddet, kürtaj tartışmaları gibi kadınların çok temel sorunları, bir taraftan özele/aileye ait gibi görünen meselelerin ne kadar politik sorunlar olduğunu ortaya koyarken diğer taraftan günümüzde hala kadın ve siyaset ilişkisinin kritik bir yer teşkil ettiğini bizlere hatırlatır. Benzer şekilde, Türkiye’de hala kadınların evlendiklerinde gerçek/ilk soyisimlerini tek başına kullanmalarının mahkeme kararı dışında mümkün olmaması ve ailedeki çocuklarının soyisinin erkek başına bağlı yürüdüğü gerçeği, iktidar, haklar ve eşitlik kavramları temelinde kadın ve siyaset ilişkisinin gündelik hayatın her noktasına nüfus ettiğini göstermektedir. Bu örnekler çerçevesinde, feministlerin, “kişisel olan politiktir” talebi, kadınlara dair pek çok meselenin, özellikle aileye, özel hayata ait kisvesi altında üstü örtülen şiddet, baskı, iktidar meseleleri gibi, aslında siyasal olanın/alanın konusu olduğunu ortaya koymak içindir. Bu anlayış, bizlere, kadınların evde kocadan, babadan, kayınvalideden ve benzeri yaşadıkları her türlü şiddetin, ekonomik emek sömürsününün kişisel bir sorun değil; siyasal bir mesele olduğunu görmemiz için gereken bakış açısını sunmaktadır (Bora, 2009).

Nitekim, özetlemek gerekirse, kadın ve siyaset ilişkisinin özü, bir taraftan ideolojik olarak kadın-erkek arasındaki iktidar ilişkisinin anlaşılmasıdır. Diğer taraftan kadın ve siyaset ilişkisi, bu iktidar biçiminin yarattığı eşitsizliklerle mücadelenin politika alanında eylem gerektiren bir mesele olduğunun da altını çizmektedir. Bu bağlamda, Sancar’ın dediği gibi kadınların siyasal temsil ilkesi ‘biyolojik olarak kadınlık’ değil; bir ‘politik mücadele öznesi olarak kadınlık olması açısından anlamlı ve gereklidir (Sancar 2008: 223).

Kaynakça

BORA, A. (2009). Kadın “Sorunu”mu, Erkek Egemenliği mi?, içinde: *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce Cilt 9: Dönemler ve Zihniyetler* (ss: 818- 824), edit. T. Bora ve M. Gültekingil. İstanbul: İletişim.

ÇAKIR, S. (2013). *Erkek Kulübünde Siyaset, Kadın Parlamenterlerle Sözlü Tarih*, İstanbul: Versus.

DAHLERUP, D. (2005). Increasing Women's Political Representation: New Trends in Gender Quotas. içinde *Women Parliament Beyond Numbers* (ss: 141-153), edit. A. Karam ve J. Ballington, Stockholm: IDEA.

DE BEAUVOIR, S. (1968). *The Second Sex*. London: Jonathan

DE GOUGES, O. (2013). *Declaration of the Rights of Woman*, Instructional Resources. Paper 102. <http://digitalcommons.bard.edu/sr-instruct/102>

FRIEDAN, B. (1983). *The Feminine Mystique*. NewYork: DeU.

HEYWOOD, A. (2007). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.

KOYUNCU-LORASDAĞI, B. ve A. SUMBAS. (2013). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye İlişkin Kadın Belediye Başkanlarının Söylemleri ve Faaliyetleri: 2004 ve 2009 Yerel Seçimleri Örneği*, TÜBİTAK SOBAG 1001 Proje Raporu (Proje No 111K450). Ankara: Tübitak.

LIANOS, B. ve K. SAMPLE. (2008). *30 Years of Democracy: Riding the Wave?: Women's Political Participation in Latin America*. Peru: Imprenta Mira ores E.I.R.L, International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA).

MILLET. K. (1970). *Sexual Politics*. New York: Doubleday.

OKIN, S. M. (1979). *Women in Western Political Thought*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

PHILIPS, A. (1995). *Demokrasinin Cinsiyeti*. Ankara: Metis.

SANCAR, S. (2008). Siyasal Katılım. içinde *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri* (ss: 215-293), edit. M. Tan, Y. Ecevit ve S. Acuner, S. Sancar, İstanbul: TÜSİAD ve KAGİDER Yayını.

SUMBAS, A. (2015). Kadının Politik Temsil Meselesi Üzerine Bir Tartışma. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 53: 103-121.

THOMAS, S. (1991). The Impact of Women on State Legislative Policies. *Journal of Politics*, 53- 4: 958-976.

WOLLSTONECRAFT, M. A. (2015). *Vindication of the Rights of the Women*. <https://uniteyouthdublin.files.wordpress.com/2015/01/a-vindication-of-the-rights-of-woman-by-mary-wollstonecraft.pdf>

Ülkelere göre Ulusal Meclislerde kadın temsilci oranları, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

Dünya tarihinde kadınların parlamentodaki temsil oranları,
<http://www.ipu.org/wmn-e/history.htm>

Bölgelere göre ulusal düzeyde kadın parlamenter oranları,
<http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>

Ülkelerdeki kadın kotası uygulamaları,
<http://www.quotaproject.org/country.cfm>

Dünyadaki Kadın Liderler. <http://www.guide2womenleaders.com/Current-Women-Leaders.htm>